

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Συμβούλιο της Ευρώπης/Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2013.

Η παρούσα μετάφραση δε δεσμεύει το Δικαστήριο. Για περαιτέρω πληροφορίες ανατρέξτε στην πλήρη ένδειξη copyright/πνευματικών δικαιωμάτων στο τέλος αυτού του εγγράφου.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

This translation does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

La présente traduction ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΥΡΕΙΑΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ

Υπόθεση SALDUZ κατά Τουρκίας

(Προσφυγή αρ. 36391/02)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

27 Νοεμβρίου 2008

Στην υπόθεση Salduz κατά Τουρκίας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, συνεδριάζοντας σε Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης αποτελούμενο από τους :

Nicolas Bratza, *Πρόεδρο*,
Χρήστο Ροζάκη,
Josep Casadevall,
Rıza Türmen,
Rait Maruste,
Vladimiro Zagrebelsky,
Stanislav Pavlovski,
Alvina Gyulumyan,
Ljiljana Mijović,
Dean Spielmann,
Renate Jaeger,
Davíd Thór Björgvinsson,
Ján Šikuta,
Ineta Ziemele,
Mark Villiger,
Luis López Guerra,
Mirjana Lazarova Trajkovska, *δικαστές*,

και Vincent Berger, *νομικό σύμβουλο*,

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 19 Μαρτίου και 15 Οκτωβρίου 2008,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία ελήφθη την τελευταία ημερομηνία :

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. 36391/02) κατά της Δημοκρατίας της Τουρκίας την οποία άσκησε ένας υπήκοος αυτού του κράτους, ο κος Yusuf Salduz («ο προσφεύγων»). Ο εν λόγω Τούρκος υπήκοος προσέφυγε στο Δικαστήριο στις 8 Αυγούστου 2002 σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Ο προσφεύγων ισχυριζόταν ειδικότερα ότι παραβιάστηκαν τα δικαιώματα υπεράσπισής του, καθώς δεν του επετράπη η πρόσβαση σε δικηγόρο κατά την κράτησή του από την αστυνομία και δεν του κοινοποιήθηκε η γραπτή πρόταση του γενικού εισαγγελέα κατά τη διαδικασία ενώπιον του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου. Επικαλείτο συναφώς τα άρθρα 6 §§ 1 και 3 (γ) της Σύμβασης.

3. Η προσφυγή διαβιβάστηκε στο Δεύτερο Τμήμα του Δικαστηρίου (άρθρο 52 § 1 του κανονισμού του Δικαστηρίου).

4. Με απόφασή του στις 28 Μαρτίου 2006, ένα επιμέρους τμήμα του Δευτέρου Τμήματος, αποτελούμενο από τους Jean-Paul Costa, Andras Baka, Rıza Türmen, Karl Jungwiert, Mindia Ugrekhelidze, Antonella Mularoni, Elisabet Fura-Sandström, δικαστές, και τη Sally Dollé, γραμματέα Τμήματος, κήρυξε εν μέρει απαράδεκτη την προσφυγή.

5. Με απόφασή του στις 26 Απριλίου 2007 («η απόφαση του τμήματος»), το τμήμα, αποτελούμενο από τους Françoise Tulkens, Andras Baka, Ireneu Cabral Barreto, Rıza Türmen, Mindia Ugrekhelidze, Antonella Mularoni και Danutė Jočienė, δικαστές, και τη Sally Dollé, γραμματέα Τμήματος, έκρινε ομόφωνα ότι παραβιάστηκε το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, λόγω της μη κοινοποίησης της γραπτής πρότασης του γενικού εισαγγελέα και, με πέντε ψήφους υπέρ έναντι δύο κατά, ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 3 (γ) της Σύμβασης λόγω της μη παροχής νομικής υποστήριξης στον προσφεύγοντα κατά την κράτησή του από την αστυνομία.

6. Στις 20 Ιουλίου 2007 ο προσφεύγων ζήτησε την παραπομπή της υπόθεσης στο Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης (άρθρο 43 της Σύμβασης).

7. Στις 24 Σεπτεμβρίου 2007 μια επιτροπή του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης έκανε δεκτό αυτό το αίτημα (άρθρο 73 του κανονισμού).

8. Η σύνθεση του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης καθορίστηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 27 §§ 2 και 3 της Σύμβασης και του άρθρου 24 του κανονισμού.

9. Τόσο ο προσφεύγων όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις επί της ουσίας της υπόθεσης.

10. Μια συνεδρίαση έλαβε χώρα στο Μέγαρο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο Στρασβούργο, στις 19 Μαρτίου 2008 (άρθρο 59 § 3 του κανονισμού).

Παρέστησαν :

(α) για την Κυβέρνηση

Κος M. ÖZMEN,

Κα N. ÇETİN,

Κα A. ÖZDEMİR,

Κα İ. KOCAYİĞİT,

Κος C. AYDIN,

Αναπληρωτής αντιπρόσωπος,

Σύμβουλοι

(β) για τον προσφεύγοντα

Κος U. KILINÇ,

Κα T. ASLAN,

Σύμβουλοι.

Το Δικαστήριο άκουσε τις παρατηρήσεις των κυρίων Kılınç και Özmen, καθώς και τις απαντήσεις τους στις ερωτήσεις που έθεσε.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

11. Ο προσφεύγων γεννήθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1984 και κατοικεί στη Σμύρνη.

A. Η σύλληψη και η προσωρινή κράτηση του προσφεύγοντος

12. Στις 29 Μαΐου 2001 κατά τις 22:15, ο προσφεύγων συνελήφθη από αστυνομικούς της αντιτρομοκρατικής υπηρεσίας της Διεύθυνσης Ασφαλείας της Σμύρνης, που υποπτεύονταν ότι είχε συμμετάσχει σε μια παράνομη διαδήλωση στήριξης του PKK (Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν, παράνομη οργάνωση). Κατηγορείτο ακόμη ότι κρέμασε ένα παράνομο πανό σε γέφυρα στον Μπουρνόβα στις 26 Απριλίου 2001.

13. Στις 30 Μαΐου 2001 κατά τις 00:30, ο προσφεύγων μεταφέρθηκε στο πανεπιστημιακό νοσοκομείο Ατατούρκ, όπου εξετάστηκε από γιατρό. Σύμφωνα με την ιατρική γνωμάτευση, το σώμα του προσφεύγοντος δεν παρουσίαζε ίχνη κακομεταχείρισης.

14. Κατά την 1:00 της ίδιας μέρας ο προσφεύγων ανακρίθηκε από την αντιτρομοκρατική υπηρεσία χωρίς να παρίσταται συνήγορός του. Σύμφωνα με ένα έντυπο που εξηγούσε τα δικαιώματα των συλληφθέντων και το οποίο υπέγραψε, είχε ενημερωθεί για τις κατηγορίες που τον βάρυναν και για το δικαίωμά του να μην απαντά στις ερωτήσεις. Στην κατάθεσή του ο προσφεύγων παραδέχθηκε ότι δραστηριοποιείτο στη νεολαία του HADEP (*Halkin Demokrasi Partisi* – Κόμμα Λαϊκής Δημοκρατίας). Έδωσε τα ονόματα διαφόρων ατόμων που δούλευαν για τη νεολαία του περιφερειακού γραφείου του Μπουρνόβα. Εξήγησε ότι ήταν ο βοηθός του υπευθύνου του γραφείου τύπου και εκδόσεων της νεολαίας του HADEP και ότι ήταν επίσης υπεύθυνος για τη συνοικία Osmangazi. Διευκρίνισε ακόμα ότι μέρος της δουλειάς του ήταν να αναθέτει καθήκοντα στα άλλα μέλη της νεολαίας. Παραδέχθηκε ότι είχε συμμετάσχει στη διαδήλωση που οργάνωσε το HADEP στις 29 Μαΐου 2001 υπέρ του φυλακισμένου ηγέτη του PKK. Δήλωσε ότι περίπου εξήντα άτομα είχαν συμμετάσχει στη διαδήλωση και ότι οι συγκεντρωμένοι φώναζαν συνθήματα υπέρ του Οτσαλάν και του PKK. Είχε συλληφθεί στον τόπο της διαδήλωσης. Παραδέχθηκε επίσης ότι αυτός είχε γράψει «Ζήτω ο αρχηγός μας Άπο» σε ένα πανό που είχε κρεμαστεί σε γέφυρα στις 26 Απριλίου 2001. Η αστυνομία έλαβε δείγματα γραφής του και τα έστειλε στην Εγκληματολογική Υπηρεσία προς εξέταση.

15. Την 1^η Ιουνίου 2001 η Εγκληματολογική Υπηρεσία της Σμύρνης κατέθεσε τα πορίσματά της από τη σύγκριση της γραφής του προσφεύγοντος με τα γράμματα του πανό. Κατέληγε στο συμπέρασμα ότι,

αν και ορισμένα χαρακτηριστικά της γραφής του προσφεύγοντος παρουσίαζαν ομοιότητες με τα γράμματα του πανό, δεν ήταν δυνατόν να εξακριβωθεί αν τα τελευταία ήταν όντως δικά του.

16. Την 1^η Ιουνίου 2001 κατά τις 23:45, ο προσφεύγων εξετάστηκε εκ νέου από γιατρό, που δήλωσε ότι το σώμα του πρώτου δεν έφερε ίχνη κακομεταχείρισης.

17. Την ίδια μέρα ο προσφεύγων προσήχθη στον εισαγγελέα και ακολούθως στον ανακριτή. Στον εισαγγελέα εξήγησε ότι δεν ήταν μέλος κανενός πολιτικού κόμματος, αλλά ότι είχε συμμετάσχει σε κάποιες δραστηριότητες του HADEP. Αρνήθηκε ότι είχε φτιάξει κάποιο παράνομο πανό ή ότι είχε συμμετάσχει στη διαδήλωση της 29^{ης} Μαΐου 2001. Δήλωσε ότι, όταν η αστυνομία τον συνέλαβε, ήταν στη συνοικία Doğanlar για να επισκεφθεί ένα φίλο. Επιπλέον, κατά την απολογία του στον ανακριτή ανακάλεσε την κατάθεσή του στην αστυνομία, ισχυριζόμενος ότι ελήφθη υπό το κράτος πίεσης. Υποστήριξε ότι κατά την κράτησή του από την αστυνομία τον χτυπούσαν και τον προσέβαλλαν. Αρνήθηκε εκ νέου ότι είχε λάβει μέρος σε οποιαδήποτε παράνομη δραστηριότητα και εξήγησε ότι στις 29 Μαΐου 2001 είχε πάει στη συνοικία Doğanlar για να επισκεφθεί ένα φίλο του και ότι δεν ανήκε στην ομάδα των ατόμων που φώναζαν συνθήματα. Με το πέρας της ανάκρισης, ο ανακριτής διέταξε την προσωρινή κράτησή του, λαμβάνοντας υπ' όψιν τη φύση του αδικήματος για το οποίο κατηγορείτο και τα υπάρχοντα αποδεικτικά στοιχεία. Σε αυτό το στάδιο δόθηκε στον προσφεύγοντα η δυνατότητα νομικής υποστήριξης.

B. Η δίκη

18. Στις 11 Ιουλίου 2001 ο εισαγγελέας στο Δικαστήριο Κρατικής Ασφάλειας της Σμύρνης άσκησε ποινική δίωξη κατά του προσφεύγοντος και άλλων οκτώ για παροχή βοήθειας και υποστήριξης στο PKK, αδίκημα που τιμωρείται από το άρθρο 169 του Ποινικού Κώδικα και από το άρθρο 5 του νόμου για την πρόληψη της τρομοκρατίας (νόμος 3713).

19. Στις 16 Ιουλίου 2001 έλαβε χώρα μια προπαρασκευαστική συνεδρίαση του Δικαστηρίου Κρατικής Ασφαλείας. Σε αυτήν αποφασίστηκε να συνεχιστεί η προσωρινή κράτηση του προσφεύγοντος και ο κατηγορούμενος να προσκληθεί να ετοιμάσει την υπεράσπισή του.

20. Η πρώτη συνεδρίαση του Δικαστηρίου Κρατικής Ασφαλείας έλαβε χώρα στις 28 Αυγούστου 2001, με την παρουσία του προσφεύγοντος και της συνηγόρου του. Σε αυτήν το Δικαστήριο άκουσε τις εξηγήσεις του ίδιου του προσφεύγοντος, ο οποίος αρνήθηκε τις κατηγορίες εναντίον του και ανακάλεσε την κατάθεσή του στην αστυνομία, υποστηρίζοντας ότι ελήφθη υπό το κράτος πίεσης. Εξήγησε ότι ενώ κρατούνταν, αστυνομικοί τον διέταζαν να αντιγράψει τις λέξεις που αναγράφονταν σε ένα πανό. Δήλωσε

επίσης ότι ήταν μάρτυρας των γεγονότων της 29^{ης} Μαΐου 2001, αλλά, αντίθετα με τις κατηγορίες που του προσήπταν, δεν είχε συμμετάσχει στη διαδήλωση. Ο λόγος που ήταν στη συνοικία εκείνη ήταν για να επισκεφθεί ένα φίλο του ονόματι Özcan. Αρνήθηκε εξάλλου ότι είχε κρεμάσει ένα παράνομο πανό σε μια γέφυρα στις 26 Απριλίου 2001.

21. Κατά την επόμενη συνεδρίαση, που έγινε στις 25 Οκτωβρίου 2001, ο προσφεύγων και η συνήγορός του ήταν και οι δυο παρόντες. Το Δικαστήριο άκουσε επίσης άλλους κατηγορούμενους, που όλοι τους αρνήθηκαν ότι είχαν συμμετάσχει στην παράνομη διαδήλωση της 29^{ης} Μαΐου 2001 και ανακάλεσαν τις προηγούμενες καταθέσεις τους. Η εισαγγελία ζήτησε την καταδίκη του προσφεύγοντος σύμφωνα με το άρθρο 169 του Ποινικού Κώδικα, ενώ η συνήγορος του τελευταίου ζήτησε προθεσμία για να υποβάλει το απολογητικό υπόμνημά του.

22. Στις 5 Δεκεμβρίου 2001 ο προσφεύγων υπέβαλε το απολογητικό του υπόμνημα. Αρνιόταν τις κατηγορίες που του απεδίδοντο και ζητούσε την απελευθέρωσή του. Το Δικαστήριο Κρατικής Ασφαλείας της Σμύρνης εξέδωσε την απόφασή του την ίδια μέρα. Αθώωσε πέντε από τους κατηγορούμενους και αναγνώρισε την ενοχή του προσφεύγοντος και τριών άλλων κατηγορουμένων για τις κατηγορίες που τους βάρυναν. Καταδίκασε τον προσφεύγοντα σε φυλάκιση τεσσάρων ετών και έξι μηνών, ποινή που μειώθηκε σε δυόμιση έτη, καθώς ο τελευταίος ήταν ανήλικος την εποχή των γεγονότων.

23. Για την καταδίκη του προσφεύγοντος, το Δικαστήριο Κρατικής Ασφαλείας βασίστηκε στις καταθέσεις του στην αστυνομία και στον εισαγγελέα και στην απολογία του στον ανακριτή. Έλαβε επίσης υπ' όψιν τις καταθέσεις των συγκατηγορουμένων του στον εισαγγελέα, σύμφωνα με τις οποίες ο προσφεύγων τους παρότρυνε να συμμετάσχουν στη διαδήλωση της 29^{ης} Μαΐου 2001. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι συγκατηγορούμενοι του προσφεύγοντος κατέθεσαν ακόμα ότι αυτός οργάνωσε τη διαδήλωση. Το Δικαστήριο έλαβε πέραν αυτών υπ' όψιν τα πορίσματα της γραφολογικής εξέτασης που συνέκρινε τη γραφή του προσφεύγοντος με τα γράμματα του πανό, καθώς και το γεγονός ότι, σύμφωνα με την έκθεση της αστυνομίας για τη σύλληψη, ο προσφεύγων συγκαταλέγετο στους διαδηλωτές. Κατέληγε λοιπόν ως εξής:

«(...) δεδομένων αυτών των πραγματικών στοιχείων, το Δικαστήριο δεν πείθεται από την ανάκληση της κατάθεσης του προσφεύγοντος στην αστυνομία και δέχεται ως αληθή τη συγκεκριμένη κατάθεση.»

Γ. Η αναίρεση

24. Στις 2 Ιανουαρίου 2002 η συνήγορος του προσφεύγοντος άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του Δικαστηρίου Κρατικής Ασφαλείας της Σμύρνης. Επικαλείτο παραβίαση των άρθρων 5 και 6 της Σύμβασης, ισχυριζόμενη ότι η διαδικασία ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου

ήταν άδικη και ότι το δικαστήριο δεν εκτίμησε ορθώς τα αποδεικτικά στοιχεία.

25. Στις 27 Μαρτίου 2002 ο γενικός εισαγγελέας του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου υπέβαλε γραπτή εισήγηση στο Ένατο Τμήμα αυτού, προτείνοντας στο εν λόγω Τμήμα να απορρίψει την αναίρεση. Αυτή η εισήγηση δεν κοινοποιήθηκε στον προσφεύγοντα ή στον πληρεξούσιό του.

26. Στις 10 Ιουνίου 2002 το Ένατο Τμήμα του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, εγκρίνοντας τον τρόπο με τον οποίο το Δικαστήριο Κρατικής Ασφάλειας της Σμύρνης εκτίμησε τα αποδεικτικά στοιχεία και αιτιολόγησε την απόφασή του, απέρριψε την υποβληθείσα αναίρεση.

II. ΤΟ ΣΧΕΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ

A. Το εθνικό δίκαιο

1. Η ισχύουσα νομοθεσία κατά το χρόνο της προσφυγής στο Δικαστήριο

27. Οι σχετικές διατάξεις του παλιού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (νόμος 1412), δηλαδή τα άρθρα 135, 136 και 138, προέβλεπαν ότι κάθε ύποπτος ή κατηγορούμενος είχε δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο από τη στιγμή της κράτησής του από την αστυνομία. Το άρθρο 138 όριζε σαφώς ότι προκειμένου περί ανηλίκων η νομική υποστήριξη ήταν υποχρεωτική.

28. Κατά το άρθρο 31 του νόμου 3842/18^{ης} Νοεμβρίου 1992, ο οποίος τροποποίησε τη σχετική με την ποινική διαδικασία νομοθεσία, οι προαναφερθείσες διατάξεις δεν ήταν εφαρμοστέες σε κατηγορούμενους για αδικήματα αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας.

2. Πρόσφατες τροποποιήσεις

29. Στις 15 Ιουλίου 2003, με το νόμο 4928, ήρθη ο περιορισμός πρόσβασης σε δικηγόρο για τους κατηγορούμενους σε δίκες ενώπιον των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας.

30. Την 1^η Ιουλίου 2005 ένας νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας τέθηκε σε ισχύ. Σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του νέου Κώδικα (άρθρο 149 και 150), κάθε κρατούμενος έχει δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο από τη στιγμή της θέσης του υπό κράτηση από την αστυνομία. Ο διορισμός δικηγόρου είναι υποχρεωτικός αν ο κρατούμενος είναι ανήλικος ή αν κατηγορείται για αδίκημα που επισύρει μέγιστη ποινή φυλάκισης τουλάχιστον πέντε ετών.

31. Τέλος, το άρθρο 10 του νόμου για την πρόληψη της τρομοκρατίας (νόμος 3713), όπως τροποποιήθηκε στις 29 Ιουνίου 2006, προβλέπει ότι για αδικήματα σχετικά με την τρομοκρατία το δικαίωμα πρόσβασης σε

δικηγόρο μπορεί με διαταγή εισαγγελέα να παρασχεθεί με καθυστέρηση είκοσι τεσσάρων ωρών. Κατά το διάστημα αυτό ωστόσο ο κατηγορούμενος δε μπορεί να εξεταστεί.

B. Σχετικά διεθνή κείμενα

1. Η διαδικασία σε υποθέσεις ανηλίκων

(α) Συμβούλιο της Ευρώπης

32. Η Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τους νέους τρόπους αντιμετώπισης της νεανικής εγκληματικότητας και το ρόλο της δικαιοσύνης ανηλίκων (Σύσταση (2003) 20), που υιοθετήθηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 2003 κατά την 853^η συνάντηση των αντιπροσώπων των υπουργών, περιλαμβάνει το ακόλουθο απόσπασμα :

«15. Όταν ανήλικοι κρατούνται από την αστυνομία, θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν το γεγονός ότι είναι ανήλικοι, η ηλικία τους, η ευάλωτη θέση τους και ο βαθμός ωριμότητάς τους. Θα πρέπει να ενημερώνονται εγκαίρως και κατά τρόπο που να τους είναι πλήρως κατανοητός για τα δικαιώματα και τις προβλεπόμενες από το νόμο εγγυήσεις υπέρ αυτών. Κατά την εξέτασή τους από την αστυνομία θα πρέπει, κατά γενικό κανόνα, να συνοδεύονται από έναν από τους γονείς τους/τον νόμιμο κηδεμόνα τους ή άλλον κατάλληλο ενήλικο. Θα πρέπει επίσης να έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο και γιατρό (...)»

33. Η Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τις κοινωνικές αντιδράσεις στη νεανική εγκληματικότητα (Σύσταση R (87) 20), που υιοθετήθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 1987 κατά την 410^η συνάντηση των αντιπροσώπων των υπουργών, περιλαμβάνει το ακόλουθο απόσπασμα :

«Συνιστά στις κυβερνήσεις των κρατών μελών να επανεξετάσουν, αν χρειάζεται, τη νομοθεσία και την πρακτική τους ώστε :

8. να ενισχυθεί η νομική θέση των ανηλίκων καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, περιλαμβανομένης της εξέτασης από την αστυνομία, αναγνωρίζοντάς τους μεταξύ άλλων :

–το δικαίωμα νομικής συνδρομής, ενδεχομένως με συνήγορο αυτεπαγγέλτως διορισμένο και αμειβόμενο από το κράτος.»

(β) Ηνωμένα Έθνη*α. Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού*

34. Το άρθρο 37 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού προβλέπει τα ακόλουθα :

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ώστε:

(...)

(δ) Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.»

β. Γενικό σχόλιο υπ' αριθ. 10 της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού, με ημερομηνία 25 Απριλίου 2007 (CRC/C/GC/10)

35. Το σχετικό τμήμα αυτού του κειμένου που αφορά τη νομική συνδρομή των ανηλίκων που κρατούνται από την αστυνομία έχει ως εξής :

«49. Τα παιδιά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε νομική ή άλλη κατάλληλη συνδρομή κατά την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής τους. Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού απαιτεί να παρέχεται στα παιδιά συνδρομή, όχι απαραίτητα νομική, αλλά πάντως κατάλληλη. Επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών ο καθορισμός του τρόπου παροχής αυτής της συνδρομής, αλλά σε κάθε περίπτωση πρέπει να παρέχεται δωρεάν (...)

(...)

52. Η Επιτροπή συνιστά στα κράτη μέλη να καθορίσουν και να επιβάλλουν ανώτατα χρονικά όρια για την περίοδο μεταξύ της γνωστοποίησης της τέλεσης του αδικήματος και της ολοκλήρωσης της αστυνομικής έρευνας, της απόφασης του εισαγγελέα (ή άλλου αρμόδιου οργάνου) να ασκήσει ποινική δίωξη κατά παιδιού και της τελικής απόφασης του δικαστηρίου ή άλλου αρμόδιου δικαστικού οργάνου. Αυτά τα χρονικά όρια θα πρέπει να είναι πολύ μικρότερα από τα αντίστοιχα για τους ενήλικους. Ωστόσο, τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών και οι προβλεπόμενες από το νόμο εγγυήσεις υπέρ αυτών πρέπει να τυγχάνουν πλήρους σεβασμού κατά την ως άνω αρκούντως ταχεία διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Θα πρέπει να παρέχεται νομική συνδρομή όχι μόνο κατά την εκδίκαση των υποθέσεων από τα δικαστήρια ή άλλα δικαστικά όργανα αλλά και σε όλα τα άλλα στάδια της διαδικασίας, αρχής γενομένης από την εξέταση των παιδιών από την αστυνομία.»

γ. Τελικές παρατηρήσεις της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού : Τουρκία, 9 Ιουλίου 2001 (CRC/C/15/Add.152)

36. Το σχετικό τμήμα αυτού του κειμένου προβλέπει τα εξής :

«66. Η Επιτροπή συνιστά στο κράτος μέλος να συνεχίσει να επανεξετάζει τη νομοθεσία και τις πρακτικές του σχετικά με το δικαστικό του σύστημα για ανηλίκους, ώστε το σύστημα αυτό να συμμορφώνεται πλήρως με τη Σύμβαση [για τα

Δικαιώματα του Παιδιού], ειδικότερα με τα άρθρα 37, 40 και 39, καθώς και με τους άλλους σχετικούς διεθνείς κανόνες, όπως οι Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους (Κανόνες του Πεκίνου) και οι Κατευθυντήριες Γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας (Κατευθυντήριες Γραμμές του Ριάντ), με σκοπό να αυξηθεί η ελάχιστη νόμιμη ηλικία της ποινικής ευθύνης, να επεκταθεί η προστασία που παρέχεται από τα δικαστήρια ανηλίκων σε όλα τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 18 ετών και να εφαρμοστεί αποτελεσματικά ο νόμος αυτός με τη δημιουργία δικαστηρίων ανηλίκων σε κάθε επαρχία. Ειδικότερα, υπενθυμίζει στο κράτος μέλος ότι οι ανήλικοι παραβάτες θα πρέπει να δικάζονται χωρίς χρονοτριβή, για να αποφεύγεται η κράτησή τους στην απομόνωση, και ότι η προσωρινή κράτηση θα πρέπει να αποτελεί μόνο έσχατη λύση, να είναι όσο πιο σύντομη γίνεται και να μην υπερβαίνει τα νόμιμα όρια. Στο μέτρο του δυνατού θα πρέπει να λαμβάνονται ηπιότερα της προσωρινής κράτησης μέτρα.»

2. Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά την αστυνομική κράτηση

(α) Συμβούλιο της Ευρώπης

α. Κανόνες που υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή Υπουργών

37. Ο κανόνας 93 των Πρότυπων Ελαχίστων Κανόνων για τη μεταχείριση των κρατούμενων (Απόφαση (73) 5 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης) προβλέπει :

«Ένας κατηγορούμενος, θα πρέπει να μπορεί, από τη στιγμή που τίθεται υπό κράτηση, να επιλέξει το συνήγορό του (...) και να δέχεται επισκέψεις από αυτόν ενόψει της υπεράσπισής του. Θα πρέπει επίσης να μπορεί να προετοιμάζει και να παραδίδει σε αυτόν, καθώς και να λαμβάνει απ' αυτόν, εμπιστευτικές οδηγίες. Εφόσον το ζητήσει, θα πρέπει να του παρέχονται όλες οι απαραίτητες προς αυτό διευκολύνσεις. (...) Οι συναντήσεις του κρατούμενου με το συνήγορό του δύνανται να πραγματοποιούνται σε ακτίνα οπτικής, αλλά όχι, άμεσης ή έμμεσης, ακουστικής επαφής από έναν αστυνομικό ή υπάλληλο του ιδρύματος.»

38. Εξάλλου, η Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τους ευρωπαϊκούς σωφρονιστικούς κανόνες (Σύσταση (2006) 2), που υιοθετήθηκε στις 11 Ιανουαρίου 2006 κατά την 952^η συνάντηση των αντιπροσώπων των υπουργών, περιλαμβάνει το ακόλουθο απόσπασμα :

«Νομική υποστήριξη

23.1 Κάθε κρατούμενος έχει δικαίωμα να ζητήσει νομικές συμβουλές και οι σωφρονιστικές αρχές πρέπει, εντός λογικών πλαισίων, να τον βοηθήσουν να αποκτήσει πρόσβαση σε τέτοιες συμβουλές.

23.2 Κάθε κρατούμενος έχει δικαίωμα, αναλαμβάνοντας τα σχετικά έξοδα, να συμβουλευθεί δικηγόρο της επιλογής του για οποιοδήποτε νομικό ζήτημα.

(...)

23.5 Οι δικαστικές αρχές μπορούν σε εξαιρετικές περιπτώσεις να επιτρέψουν περιορισμούς στην αρχή της εμπιστευτικότητας, προς αποφυγή τέλεσης σοβαρού εγκλήματος ή σοβαρής παραβίασης των μέτρων ασφαλείας της φυλακής.»

β. Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΠΒ)

39. Ύστερα από επίσκεψή της στην Τουρκία τον Ιούλιο του 2000, η ΕΠΒ δημοσίευσε την έκθεσή της στις 8 Νοεμβρίου 2001 (CPT/Inf (2001) 25). Σε αυτήν διελάμβανε τα ακόλουθα :

«61. Παρά τις πολυάριθμες αλλαγές της νομοθεσίας τα τελευταία χρόνια, εξακολουθούν να καταγράφονται αδυναμίες όσον αφορά τις επίσημες εγγυήσεις κατά της κακομεταχείρισης. Η σπουδαιότερη έλλειψη έγκειται ίσως στο γεγονός ότι οι κρατούμενοι ως ύποπτοι τέλεσης συλλογικών αδικημάτων της αρμοδιότητας των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφαλείας εξακολουθούν να μην έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά τις πρώτες τέσσερις μέρες της κράτησής τους από την αστυνομία. Επιπροσθέτως, οι τουρκικές αρχές, παρά τις περί του αντιθέτου προηγούμενες δηλώσεις τους, διευκρίνισαν στην απάντησή τους στην έκθεση με τα συμπεράσματα της επίσκεψης του Φεβρουαρίου/Μαρτίου 1999 ότι οι συγκεκριμένοι κρατούμενοι δεν έχουν το δικαίωμα ενημέρωσης συγγενούς τους για την κατάσταση τους κατά τις πρώτες τέσσερις μέρες της κράτησής τους από την αστυνομία. Μια τέτοια κράτηση χωρίς επαφή με τον έξω κόσμο καθιστά χωρίς αμφιβολία ευκολότερη την κακομεταχείριση.

Η ΕΠΒ πρέπει επομένως να υπενθυμίσει για άλλη μια φορά τη σύστασή της σύμφωνα με την οποία όλα τα πρόσωπα που στερούνται την ελευθερία τους, περιλαμβανομένων των υπόπτων τέλεσης αδικημάτων της αρμοδιότητας των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφαλείας, θα πρέπει, από την αρχή της κράτησής τους, να έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο. Η ΕΠΒ αναγνωρίζει ότι, προς προστασία των νομίμων συμφερόντων της αστυνομικής έρευνας, μπορεί κατ' εξαίρεση να αποδειχθεί αναγκαίο να μην επιτραπεί για ένα συγκεκριμένο διάστημα η πρόσβαση του κρατούμενου σε δικηγόρο της επιλογής του· σε τέτοια όμως περίπτωση θα πρέπει να παρέχεται πρόσβαση σε άλλο ανεξάρτητο δικηγόρο.

Η εφαρμογή της ως άνω σύστασης απαιτεί τη λήψη νομοθετικών μέτρων. Μέχρι να γίνει αυτό, οι τουρκικές αρχές θα πρέπει ωστόσο να λάβουν άμεσα μέτρα ώστε οι υπάρχουσες νομοθετικές διατάξεις να γίνονται σεβαστές. Όπως προκύπτει σαφώς από τις πληροφορίες που συλλέχθηκαν κατά την *ad hoc* επίσκεψη του Ιουλίου του 2000, η πρόσβαση σε δικηγόρο των υπόπτων τέλεσης αδικημάτων της αρμοδιότητας των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφαλείας αποτελεί, ακόμα και μετά τις πρώτες τέσσερις μέρες της κράτησής τους από την αστυνομία, την εξαίρεση και όχι τον κανόνα. Η ΕΠΒ συνιστά να δοθούν οδηγίες στους αξιωματούχους που είναι υπεύθυνοι να ελέγχουν και να επιβλέπουν τη συμμόρφωση με την υπάρχουσα νομοθεσία να προσέχουν ιδιαιτέρως εάν οι ύποπτοι τέλεσης συλλογικών αδικημάτων της αρμοδιότητας των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφαλείας ενημερώνονται για το δικαίωμά τους πρόσβασης σε δικηγόρο μετά τις πρώτες τέσσερις μέρες της κράτησής τους από την αστυνομία και εάν εν τοις πράγμασι τους δίνεται η δυνατότητα άσκησης αυτού του δικαιώματος.»

40. Η ΕΠΒ επισκέφθηκε εκ νέου την Τουρκία τον Σεπτέμβριο του 2001 και στην έκθεσή της της 24^{ης} Απριλίου 2002 (CPT/Inf (2002) 8) σημείωσε τα εξής :

«12. Οι τροποποιήσεις του άρθρου 16 του νόμου περί οργάνωσης των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφαλείας και περί διαδικασιών εκδίκασης των υποθέσεων ενώπιον αυτών εισήγαγαν επίσης μια βελτίωση αναφορικά με την πρόσβαση σε δικηγόρο των υπόπτων τέλεσης συλλογικών αδικημάτων της αρμοδιότητας των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφαλείας. Γι' αυτά τα πρόσωπα το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο παρέχεται όταν δοθεί γραπτή εντολή εισαγγελέα για παράταση της αστυνομικής κράτησης πέρα από σαράντα οκτώ ώρες· με άλλα λόγια, τα εν λόγω πρόσωπα στερούνται του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο μόνο για δυο μέρες έναντι τεσσάρων κατά τα έως τότε ισχύοντα.

Αν και χαιρετίζει αυτό το θετικό βήμα, η ΕΠΒ εκφράζει τη λύπη της που χάθηκε η ευκαιρία να εξασφαλιστεί ότι κάθε κρατούμενος για συλλογικά αδικήματα της αρμοδιότητας των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφαλείας έχει το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο από την πρώτη στιγμή που τίθεται υπό κράτηση από την αστυνομία (και κατά αυτό τον τρόπο να ευθυγραμμίζονται τα δικαιώματά του με αυτά ενός υπόπτου του κοινού δικαίου). Η ΕΠΒ δεν αμφιβάλλει ότι οι τουρκικές αρχές θα θέσουν στο προσεχές μέλλον σε εφαρμογή την παλαιά σύστασή της σύμφωνα με την οποία κάθε πρόσωπο που στερείται την ελευθερία του από κάποιο όργανο επιβολής του νόμου, περιλαμβανομένων των υπόπτων τέλεσης αδικημάτων της αρμοδιότητας των Κρατικών Δικαστηρίων Ασφαλείας, θα πρέπει, από την αρχή της κράτησής του από την αστυνομία, να έχει το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο.

(...)

46. Ανωτέρω αναφέρθηκαν οι πρόσφατες θετικές νομοθετικές εξελίξεις σχετικά με το δικαίωμα των κρατούμενων από την αστυνομία να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο καθώς και να ενημερώσουν ένα συγγενή τους για την κράτησή τους (βλ παραγράφους 12-14 ανωτέρω). Αυτές οι νομοθετικές αλλαγές βελτίωσαν ένα ήδη υπάρχον εντυπωσιακό νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο για την καταπολέμηση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης. Ωστόσο η ΕΠΒ συνεχίζει να είναι πολύ ανήσυχη για το γεγονός ότι οι κρατούμενοι ως ύποπτοι τέλεσης συλλογικών αδικημάτων της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας εξακολουθούν να μην έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο κατά τις δυο πρώτες μέρες της κράτησής τους από την αστυνομία· η ΕΠΒ διευκρίνισε τη θέση της επ' αυτού στην παράγραφο 12 ανωτέρω.

Επιπλέον, το πραγματικό περιεχόμενο του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο των υπόπτων τέλεσης αδικημάτων της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας εξακολουθεί να είναι πιο περιορισμένο από το αντίστοιχο των υπόπτων τέλεσης αδικημάτων του κοινού ποινικού δικαίου. Ειδικότερα, στο μέτρο που η ΕΠΒ μπορεί να το βεβαιώσει, οι ύποπτοι της πρώτης κατηγορίας δε μπορούν να ζητήσουν να παρίσταται ο συνήγορός τους όταν καταθέτουν στην αστυνομία, και η διαδικασία που επιτρέπει το διορισμό συνηγόρου από το Δικηγορικό Σύλλογο δεν εφαρμόζεται σε αυτούς. Ομοίως, η διάταξη που επιβάλλει το διορισμό συνηγόρου για πρόσωπα κάτω των 18 ετών συνεχίζει να μην εφαρμόζεται στους ανηλίκους που κρατούνται ως ύποπτοι τέλεσης αδικημάτων της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας. Επ' αυτού, η ΕΠΒ επαναλαμβάνει τη σύσταση που έκανε ήδη στην έκθεση που συνέταξε ύστερα από την επίσκεψη του Οκτωβρίου του 1997 και σύμφωνα με την οποία οι σχετικές διατάξεις των άρθρων 135, 136 και 138 του

Κώδικα Ποινικής Δικονομίας θα πρέπει να εφαρμόζονται στους υπόπτους τέλεσης αδικημάτων της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας.»

(β) Ηνωμένα Έθνη

α. Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα

41. Το άρθρο 14 § 3 (β) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα προβλέπει ότι κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα θα πρέπει «να διαθέτει επαρκή χρόνο και ευκολίες για την προετοιμασία της υπεράσπισής του και για την επικοινωνία με το δικηγόρο της επιλογής του».

β. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων

42. Στα συμπεράσματα και τις συστάσεις της σχετικά με την Τουρκία, με ημερομηνία 27 Μαΐου 2003 (CAT/C/CR/30/5), η Επιτροπή σημείωσε τα ακόλουθα :

«5. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για

(...)

(γ) τους ισχυρισμούς ότι δεν επιτράπηκε στους κρατούμενους από την αστυνομία έγκαιρη και επαρκής πρόσβαση σε νομική και ιατρική συνδρομή και ότι οι συγγενείς τους δεν ενημερώθηκαν εγκαίρως για την κράτηση αυτών·

(...)

7. Η Επιτροπή συνιστά στο κράτος μέλος

(α) να επαγρυπνεί ώστε οι κρατούμενοι, περιλαμβανομένων αυτών που κρατούνται για αδικήματα της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας, να ωφελούνται πλήρως στην πράξη από τις διαθέσιμες εγγυήσεις κατά της κακομεταχείρισης και των βασανιστηρίων, ιδιαίτερα με τη διασφάλιση του δικαιώματός τους σε ιατρική και νομική συνδρομή και σε επικοινωνία με την οικογένειά τους·

(...)»

43. Στο Γενικό Σχόλιο της αριθ. 2, της 24^{ης} Ιανουαρίου 2008 (CAT/C/GC/2), η Επιτροπή εκφράστηκε ως ακολούθως :

«13. Ορισμένες στοιχειώδεις εγγυήσεις έχουν γενική εφαρμογή για κάθε κρατούμενο. Κάποιες από αυτές καθορίζονται από τη Σύμβαση και η Επιτροπή καλεί συστηματικά τα κράτη μέλη να τις εφαρμόζουν. Οι συστάσεις της Επιτροπής που αφορούν την αποτελεσματικότητα των μέτρων έχουν ως στόχο να καταστήσουν σαφή την τωρινή της άποψη και δεν εξαντλούν το θέμα. Τέτοιες εγγυήσεις περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, (...) το δικαίωμα έγκαιρης πρόσβασης σε ανεξάρτητο δικηγόρο...»

(γ) Ευρωπαϊκή Ένωση

44. Κατά το άρθρο 48 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων «[δ]ιασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων της υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο». Επιπροσθέτως, σύμφωνα με το άρθρο 52 § 3, η έννοια και η εμβέλεια του προβλεπόμενου από το άρθρο 48 δικαιώματος ταυτίζονται με αυτές του αντιστοίχου δικαιώματος της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΟ**I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ****A. Πρόσβαση σε δικηγόρο κατά την αστυνομική κράτηση**

45. Ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι τα δικαιώματα υπεράσπισής του παραβιάστηκαν, καθώς δεν του επιτράπηκε η πρόσβαση σε δικηγόρο κατά την κράτησή του από την αστυνομία. Επικαλείται το άρθρο 6 § 3 (γ) της Σύμβασης, σύμφωνα με το οποίο :

«3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα :

(...)

(γ) όπως υπερασπίσει ο ίδιος εαυτόν ή αναθέσει την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης.»

1. Η απόφαση του τμήματος

46. Με την απόφασή του στις 26 Απριλίου 2007, το τμήμα έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 3 (γ) της Σύμβασης. Συναφώς επισήμανε ότι ο προσφεύγων εκπροσωπήθηκε από δικηγόρο κατά την εκδίκαση της υπόθεσης σε πρώτο βαθμό και σε έφεση και ότι η καταδίκη του δε βασίστηκε αποκλειστικά στην κατάθεσή του στην αστυνομία. Σύμφωνα με το τμήμα, ο προσφεύγων είχε την ευκαιρία να αμφισβητήσει τους ισχυρισμούς της εισαγγελίας χωρίς να βρίσκεται σε σαφώς μειονεκτική θέση απέναντί της. Το τμήμα σημείωσε επίσης ότι, για να καταδικάσει τον προσφεύγοντα, το Δικαστήριο Κρατικής Ασφαλείας της Σμύρνης έλαβε υπ' όψιν τις περιστάσεις σύλληψής του, τη γραφολογική

πραγματογνωμοσύνη σχετικά με τα γράμματα του πανό και τις καταθέσεις των μαρτύρων. Δεδομένων όλων αυτών, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο δίκαιος χαρακτήρας της δίκης δεν επηρεάστηκε αρνητικά από την έλλειψη νομικής συνδρομής του προσφεύγοντος κατά την κράτησή του από την αστυνομία.

2. Οι θέσεις των διαδίκων

(α) Ο προσφεύγων

47. Ο προσφεύγων αμφισβητεί τους λόγους επί των οποίων βασίστηκε το τμήμα για να κρίνει ότι δεν παραβιάστηκε το άρθρο 6 § 3 (γ) της Σύμβασης. Θεωρεί ότι η πρόσβαση σε δικηγόρο συνιστά θεμελιώδες δικαίωμα των κρατούμενων από την αστυνομία. Υπενθυμίζει στο Δικαστήριο ότι το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν εναντίον του συγκεντρώθηκαν κατά τη φάση της προκαταρκτικής εξέτασης, κατά τη διάρκεια της οποίας δεν του επιτράπηκε η πρόσβαση σε δικηγόρο. Παράλληλα, ισχυρίζεται ότι καταδικάστηκε από το εθνικό δικαστήριο παρά την έλλειψη στοιχείων που να αποδεικνύουν την ενοχή του. Δηλώνει ακόμη ότι υπέστη κακομεταχείριση κατά την αστυνομική του κράτηση και ότι υπέγραψε την κατάθεσή του στην αστυνομία υπό το κράτος πίεσης. Σημειώνει επίσης ότι η συγκεκριμένη κατάθεση χρησιμοποιήθηκε από το Δικαστήριο Κρατικής Ασφαλείας της Σμύρνης, αν και την ανακάλεσε σαφώς στην κατάθεσή του στον εισαγγελέα και στην απολογία του ενώπιον του ανακριτή και ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου. Υπογραμμίζει εξάλλου ότι την εποχή των γεγονότων ήταν ανήλικος και ότι είχε λευκό ποινικό μητρώο. Θεωρεί ότι, δεδομένης της βαρύτητας των κατηγοριών εναντίον του, η έλλειψη πρόσβασης σε δικηγόρο συνιστούσε παραβίαση του δικαιώματός του σε μια δίκαιη δίκη. Υποστηρίζει τέλος ότι η Κυβέρνηση απέτυχε να επικαλεστεί κάποιο σοβαρό λόγο που να δικαιολογούσε την έλλειψη νομικής συνδρομής του.

(β) Η Κυβέρνηση

48. Η Κυβέρνηση ζήτησε από το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης να επιβεβαιώσει τη διαπίστωση του τμήματος ότι δεν παραβιάστηκε το άρθρο 6 § 3 (γ) της Σύμβασης. Σημειώνει κατ' αρχάς ότι η νομοθεσία τροποποιήθηκε το 2005. Επιπλέον θεωρεί ότι ο περιορισμός στην πρόσβαση του προσφεύγοντος σε δικηγόρο δεν προσέβαλε το δικαίωμα του σε μια δίκαιη δίκη κατά το άρθρο 6 της Σύμβασης. Επικαλούμενη τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλέπε ιδίως *Imbrioscia κατά Ελβετίας*, 24 Νοεμβρίου 1993, Σειρά Α αρ. 275· *John Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 8 Φεβρουαρίου 1996, Συλλογή αποφάσεων 1996-I· *Averill κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. 36408/97, ECHR 2000-VI· *Magee κατά Ηνωμένου*

Βασιλείου, αρ. 28135/95, ECHR 2000-VI· και *Brennan κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. 39846/98, ECHR 2001-X), υποστηρίζει ότι για να κριθεί ο δίκαιος ή μη χαρακτήρας μιας δίκης, πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν το σύνολο της διαδικασίας. Επομένως, καθώς ο προσφεύγων εκπροσωπήθηκε από δικηγόρο κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου Κρατικής Ασφαλείας της Σμύρνης και του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, δεν παραβιάστηκε το δικαίωμα του σε δίκαιη δίκη. Η Κυβέρνηση παραπέμπει εξάλλου σε έναν αριθμό τουρκικών υποθέσεων (βλέπε *Saras κατά Τουρκίας* (αποφ.), αρ. 35841/97, 2 Σεπτεμβρίου 2004· *Yurtsever κατά Τουρκίας* (αποφ.), αρ. 42086/02, 31 Αυγούστου 2006· *Uzta κατά Τουρκίας* (αποφ.), αρ. 15071/03, 3 Οκτωβρίου 2006· *Yavuz και λοιποί κατά Τουρκίας* (αποφ.), αρ. 38827/02, 21 Νοεμβρίου 2006· και *Yildiz κατά Τουρκίας* (αποφ.), αρ. 3543/03 και 3557/03, 5 Δεκεμβρίου 2006), στις οποίες το Δικαστήριο έκρινε παρόμοιες αιτιάσεις μη παραδεκτές ως προδήλως αβάσιμες με το αιτιολογικό ότι, στο μέτρο που οι καταθέσεις στην αστυνομία δεν ήταν τα μόνα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία στηρίχθηκαν οι καταδίκες, η έλλειψη νομικής συνδρομής κατά την κράτηση από την αστυνομία δε συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης.

49. Εν προκειμένω, η Κυβέρνηση διατείνεται ότι, όταν ο προσφεύγων τέθηκε υπό αστυνομική κράτηση, του υπενθύμισαν το δικαίωμά του να μη μιλήσει και ότι κατά τη διάρκεια της μετέπειτα ποινικής διαδικασίας ο συνήγορός του είχε την ευκαιρία να αμφισβητήσει τους ισχυρισμούς της εισαγγελίας. Τονίζει ακόμα ότι η κατάθεση του προσφεύγοντος στην αστυνομία δεν είναι η μόνη βάση της καταδίκης του.

3. Η κρίση του Δικαστηρίου

(α) Οι εφαρμοστέες επί της παρούσας υποθέσεως γενικές αρχές

50. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, ακόμα και αν ο πρωταρχικός σκοπός του άρθρου 6 της Σύμβασης, στις ποινικές υποθέσεις, είναι να εξασφαλίσει τη δίκαιη διεξαγωγή της δίκης από ένα «δικαστήριο» αρμόδιο να αποφανθεί επί του βασίμου «πάσης (...) κατηγορίας ποινικής φύσεως», αυτό δε σημαίνει ότι το άρθρο δεν έχει εφαρμογή στις φάσεις πριν από την εκδίκαση της υπόθεσης. Έτσι, το άρθρο 6 – ιδίως η παράγραφος 3 αυτού – μπορεί να τύχει εφαρμογής πριν την εκδίκαση μιας υπόθεσης, εάν, και κατά το μέτρο που, η αρχική μη συμμόρφωση προς τις διατάξεις του είναι πιθανόν να βλάψει σοβαρά το δίκαιο χαρακτήρα της δίκης (βλέπε προαναφερθείσα *Imbrioscia*, § 36). Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαίωμα της παραγράφου 3 (γ) του άρθρου 6 της Σύμβασης είναι ένα στοιχείο, μεταξύ άλλων, της κατά την παράγραφο 1 έννοιας της δίκαιης δίκης στις ποινικές υποθέσεις (βλέπε προαναφερθείσα *Imbrioscia*, § 37, και προαναφερθείσα *Brennan*, § 45).

51. Το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ακόμα ότι, αν και δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα, το δικαίωμα κάθε κατηγορουμένου να έχει δικηγόρο, εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως διορισμένο, που θα αναλάβει όντως την υπεράσπισή του, συγκαταλέγεται μεταξύ των θεμελιωδών χαρακτηριστικών μιας δίκαιης δίκης (βλέπε *Poitrimol κατά Γαλλίας*, 23 Νοεμβρίου 1993, § 34, Σειρά Α αρ. 277-Α, και *Demebukon κατά Βουλγαρίας*, αρ. 68020/01, § 50, 28 Φεβρουαρίου 2008). Ωστόσο, το άρθρο 6 § 3 (γ) δεν καθορίζει τον τρόπο άσκησης αυτού του δικαιώματος. Αφήνει έτσι στα συμβαλλόμενα κράτη την επιλογή του μέσου που είναι κατάλληλο για τη διασφάλιση του δικαιώματος στο νομικό τους σύστημα, με το ρόλο του Δικαστηρίου να περιορίζεται στον έλεγχο της συμβατότητας του μέσου που επιλέχθηκε με τις απαιτήσεις μιας δίκαιης δίκης. Συναφώς υπενθυμίζεται ότι σκοπός της Σύμβασης είναι να «διασφαλίζει όχι θεωρητικά και ψευδεπίγραφα δικαιώματα, αλλά συγκεκριμένα και πραγματικά» και ότι ο διορισμός συνηγόρου δεν διασφαλίζει αφ' εαυτού ότι θα παρασχεθεί ουσιαστική βοήθεια στον κατηγορούμενο (βλέπε προαναφερθείσα *Imbrioscia*, § 38).

52. Η εθνική νομοθεσία μπορεί να προσδώσει στη στάση ενός κατηγορουμένου κατά την αρχική φάση της εξέτασης από την αστυνομία συνέπειες αποφασιστικής φύσεως για τις προοπτικές της υπεράσπισης στη συνέχεια της ποινικής διαδικασίας. Υπό τέτοιες περιστάσεις, το άρθρο 6 απαιτεί κανονικά να επιτρέπεται στον κατηγορούμενο η πρόσβαση σε δικηγόρο ήδη από τα αρχικά στάδια της εξέτασης από την αστυνομία. Το δικαίωμα αυτό όμως μπορεί να περιοριστεί όταν συντρέχουν σοβαροί λόγοι. Κατά συνέπεια, τίθεται, κατά περίπτωση, το ερώτημα αν ο περιορισμός αυτός είναι δικαιολογημένος και, εάν ναι, εάν υπό το φως του συνόλου της διαδικασίας, επηρέασε ή όχι το δίκαιο χαρακτήρα της δίκης, καθώς ακόμα και ένας δικαιολογημένος περιορισμός μπορεί να έχει τέτοιες επιπτώσεις υπό ορισμένες περιστάσεις (βλέπε προαναφερθείσα *John Murray*, § 63· προαναφερθείσα *Brennan*, § 45· και προαναφερθείσα *Magee*, § 44).

53. Οι αρχές που περιγράφονται στην παράγραφο 52 ανωτέρω συνάδουν επίσης με τους γενικά αναγνωρισμένους διεθνείς κανόνες για τα δικαιώματα του ανθρώπου (βλέπε παραγράφους 37-42 ανωτέρω), οι οποίοι είναι θεμελιώδους σημασίας για την έννοια της δίκαιης δίκης και των οποίων ο λόγος ύπαρξης εδράζεται ειδικότερα στην ανάγκη προστασίας του κατηγορουμένου από κάθε καταχρηστική άσκηση πίεσης από την πλευρά των αρχών. Οι εν λόγω βασικές αρχές συμβάλλουν στην αποφυγή δικαστικών λαθών και στην πραγματοποίηση των επιδιωκόμενων από το άρθρο 6 σκοπών, ιδίως στην ισότητα των όπλων μεταξύ των αστυνομικών ή εισαγγελικών αρχών και του κατηγορουμένου.

54. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει τη σημασία της φάσης των ερευνών από την αστυνομία για την προετοιμασία της ποινικής διαδικασίας, δεδομένου ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που αποκτήθηκαν κατά αυτό το στάδιο καθορίζουν το πλαίσιο εξέτασης της κατηγορίας κατά τη φάση της

δίκης (βλέπε *Can κατά Αυστρίας*, αρ. 9300/81, γνωμοδότηση της Επιτροπής της 12^{ης} Ιουλίου 1984, § 50, Σειρά Α αρ. 96). Παράλληλα, ο κατηγορούμενος βρίσκεται συχνά σε ιδιαίτερα επισφαλή θέση σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας, και την κατάσταση αυτή χειροτερεύει η αυξανόμενη περιπλοκότητα της ποινικής δικονομίας, ιδίως όσον αφορά τους κανόνες για τη συγκέντρωση και τη χρήση των αποδεικτικών στοιχείων. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, αυτή η ιδιαίτερα επισφαλής θέση του κατηγορουμένου δε μπορεί να αντισταθμιστεί επαρκώς παρά μόνο με τη βοήθεια δικηγόρου, του οποίου καθήκον είναι, μεταξύ άλλων, να διασφαλίζει το σεβασμό του δικαιώματος του κατηγορουμένου να μην ενοχοποιεί τον εαυτό του. Αυτό το δικαίωμα προϋποθέτει ότι η κατηγορούσα αρχή σε μια ποινική υπόθεση θα προσπαθήσει να αποδείξει τους ισχυρισμούς της χωρίς να χρησιμοποιεί αποδεικτικά στοιχεία που αποκτήθηκαν μέσω πίεσης ή εξαναγκασμού παρά τη θέληση του κατηγορουμένου (βλέπε *Jalloh κατά Γερμανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], αρ. 54810/00, § 100, ECHR 2006-IX, και *Kolu κατά Τουρκίας*, αρ. 35811/97, § 51, 2 Αυγούστου 2005). Η έγκαιρη πρόσβαση σε δικηγόρο είναι τμήμα των δικονομικών εγγυήσεων στις οποίες το Δικαστήριο αποδίδει ιδιαίτερη σημασία όταν εξετάζει εάν η διαδικασία προσέβαλε ή όχι τον ίδιο τον πυρήνα του δικαιώματος του κατηγορουμένου να μην ενοχοποιεί τον εαυτό του (βλέπε, *mutatis mutandis*, προαναφερθείσα *Jalloh*, § 101). Το Δικαστήριο κάνει επίσης αναφορά και στις σχετικές συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΠΒ) (βλέπε παραγράφους 39-40 ανωτέρω), στις οποίες η ΕΠΒ τονίζει επανειλημμένως ότι το δικαίωμα ενός κρατούμενου σε πρόσβαση σε νομικές συμβουλές αποτελεί θεμελιώδη εγγύηση κατά της κακομεταχείρισης. Κάθε εξαίρεση από την απόλαυση αυτού του δικαιώματος πρέπει να είναι σαφώς οριοθετημένη και αυστηρά περιορισμένης χρονικής ισχύος. Αυτές οι αρχές αποκτούν ιδιαίτερη σημασία σε περιπτώσεις βαριών κατηγοριών, καθώς όταν επαπειλούνται οι πιο βαριές ποινές ο σεβασμός του δικαιώματος σε μια δίκαιη δίκη πρέπει να εξασφαλίζεται στον υψηλότερο δυνατό βαθμό από τις δημοκρατικές κοινωνίες.

55. Δεδομένων όλων αυτών, το Δικαστήριο εκτιμά ότι για να παραμένει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη επαρκώς «συγκεκριμένο και πραγματικό» (βλέπε παράγραφο 51 ανωτέρω), το άρθρο 6 § 1 απαιτεί γενικά να παρέχεται πρόσβαση σε δικηγόρο από την πρώτη εξέταση του υπόπτου από την αστυνομία, εκτός εάν καταδεικνύεται, υπό το φως των ειδικών περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, ότι υπάρχουν επιτακτικοί λόγοι περιορισμού αυτού του δικαιώματος. Ακόμα και όταν επιτακτικοί λόγοι μπορούν κατ' εξαίρεση να δικαιολογήσουν τον περιορισμό της πρόσβασης σε δικηγόρο, ένας τέτοιος περιορισμός – ανεξάρτητα από τη δικαιολόγησή του – δε θα πρέπει να προκαλεί αδικαιολόγητη βλάβη στα κατά το άρθρο 6 δικαιώματα του κατηγορουμένου (βλέπε, *mutatis mutandis*,

προαναφερθείσα *Magee*, § 44). Προκαλείται γενικά ανεπανόρθωτη βλάβη στα δικαιώματα της υπεράσπισης όταν ενοχοποιητικές δηλώσεις του κατηγορουμένου που έγιναν κατά την εξέτασή του από την αστυνομία χωρίς τη βοήθεια δικηγόρου χρησιμοποιούνται για να θεμελιώσουν την καταδίκη του.

(β) Εφαρμογή των ως άνω αρχών στην παρούσα υπόθεση

56. Εν προκειμένω, το δικαίωμα του προσφεύγοντος να έχει πρόσβαση σε δικηγόρο περιορίστηκε κατά το διάστημα της κράτησής του από την αστυνομία, σύμφωνα με το άρθρο 31 του νόμου 3842, καθώς κατηγορείτο για αδίκημα της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας. Κατά συνέπεια, δεν είχε πρόσβαση σε δικηγόρο κατά τις καταθέσεις του στην αστυνομία και στον εισαγγελέα και κατά την απολογία του στον ανακριτή. Για τη μη πρόσβαση του προσφεύγοντος σε δικηγόρο, η Κυβέρνηση περιορίστηκε να αναφέρει ότι αυτό προβλεπόταν σε συστηματική βάση από τις κείμενες νομοθετικές διατάξεις. Προκύπτει λοιπόν ήδη ότι οι σχετικές απαιτήσεις του άρθρου 6, όπως περιγράφηκαν στην παράγραφο 52 ανωτέρω, δεν τηρήθηκαν.

57. Το Δικαστήριο παρατηρεί επιπλέον ότι ο προσφεύγων είχε πρόσβαση σε δικηγόρο μετά τη θέση του υπό προσωρινή κράτηση. Κατά τη συνέχεια της ποινικής διαδικασίας, του δόθηκε επίσης η δυνατότητα να καλέσει μάρτυρες υπεράσπισής του και να αμφισβητήσει τους ισχυρισμούς της εισαγγελίας. Σημειώνεται ακόμα ότι ο προσφεύγων επανειλημμένα διέγνευσε το περιεχόμενο της κατάθεσής του στην αστυνομία τόσο σε πρώτο βαθμό όσο και στην αναίρεση. Ωστόσο, όπως προκύπτει από το φάκελο της υπόθεσής του, η εξέταση είχε σε μεγάλο βαθμό ολοκληρωθεί πριν την εμφάνιση του προσφεύγοντος στον ανακριτή την 1^η Ιουνίου 2001. Επιπροσθέτως, όχι μόνο το Δικαστήριο Κρατικής Ασφαλείας της Σμύρνης απέφυγε, πριν να προβεί στην εξέταση της ουσίας της υπόθεσης, να λάβει θέση επί του παραδεκτού ή μη των δηλώσεων που ο προσφεύγων έκανε κατά την αστυνομική του κράτηση, αλλά χρησιμοποίησε την κατάθεση του προσφεύγοντος στην αστυνομία ως το βασικό αποδεικτικό στοιχείο για την καταδίκη του, παρά την αμφισβήτηση της ακρίβειάς της από τον προσφεύγοντα (βλέπε παράγραφο 23 ανωτέρω). Συναφώς το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, για να καταδικάσει τον προσφεύγοντα, το Δικαστήριο Κρατικής Ασφαλείας της Σμύρνης χρησιμοποίησε τα αποδεικτικά στοιχεία που κατατέθηκαν ενώπιόν του με σκοπό να επιβεβαιώσει τις δηλώσεις του προσφεύγοντος στην αστυνομία. Μεταξύ αυτών των αποδεικτικών στοιχείων συγκαταλέγεται η πραγματογνωμοσύνη της 1^{ης} Ιουνίου 2001 και οι καταθέσεις των συγκατηγορουμένων του προσφεύγοντος στην αστυνομία και στον ανακριτή. Στο Δικαστήριο ωστόσο κάνει εντύπωση το γεγονός ότι η πραγματογνωμοσύνη που αναφέρεται στην πρωτόδικη απόφαση ήταν ευνοϊκή για τον προσφεύγοντα, καθώς κατέληγε στο συμπέρασμα ότι δεν ήταν δυνατόν να εξακριβωθεί η ταύτιση της γραφής

του προσφεύγοντος με τα γράμματα του πανό (βλέπε παράγραφο 15 ανωτέρω). Έχει επίσης σημασία ότι όλοι οι συγκατηγορούμενοι του προσφεύγοντος που κατέθεσαν εναντίον του ενώπιον της αστυνομίας και του εισαγγελέα ανακάλεσαν τις καταθέσεις τους κατά την εκδίκαση της υπόθεσης και αρνήθηκαν τη συμμετοχή τους στη διαδήλωση.

58. Επομένως είναι σαφές στην παρούσα υπόθεση ότι η θέση του προσφεύγοντος επηρεάστηκε αρνητικά από τους περιορισμούς στην πρόσβασή του σε δικηγόρο, καθώς η κατάθεσή του στην αστυνομία χρησιμοποιήθηκε προς καταδίκη του. Ούτε η βοήθεια που του παρασχέθηκε στη συνέχεια από δικηγόρο ούτε η εκατέρωθεν ακρόαση των διαδίκων κατά τη συνέχεια της διαδικασίας δεν ήταν σε θέση να θεραπεύσουν τη βλάβη που προκλήθηκε στα δικαιώματα του προσφεύγοντος κατά την κράτησή του από την αστυνομία. Ωστόσο, δεν είναι ο ρόλος του Δικαστηρίου να κάνει υποθέσεις για την επιρροή που θα μπορούσε να έχει στη συνέχεια της διαδικασίας η δυνατότητα πρόσβασης του προσφεύγοντος σε δικηγόρο κατά το διάστημα της κράτησής του από την αστυνομία.

59. Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι ούτε το γράμμα ούτε το πνεύμα του άρθρου 6 της Σύμβασης δεν εμποδίζει ένα πρόσωπο να αποποιηθεί αυτοβούλως, ρητώς ή σιωπηρώς, των εγγυήσεων μιας δίκαιης δίκης (βλέπε *Kwiatkowska κατά Ιταλίας* (αποφ.), αρ. 52868/99, 30 Νοεμβρίου 2000). Όμως, για να θεωρηθεί ισχυρή για τους σκοπούς της Σύμβασης μια παραίτηση από το δικαίωμα συμμετοχής στη δίκη, πρέπει η παραίτηση αυτή να είναι αδιαμφισβήτητη και να έχει ληφθεί σε συνθήκες σεβασμού των ελαχίστων εγγυήσεων που επιβάλλει η σοβαρότητα αυτής της ενέργειας (βλέπε *Sejdovic κατά Ιταλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], αρ. 56581/00, § 86, ECHR 2006-II· προαναφερθείσα *Kolu*, § 53· και *Colozza κατά Ιταλίας*, 12 Φεβρουαρίου 1985, § 28, Σειρά Α αρ. 89). Συνεπώς, εν προκειμένω, το Δικαστήριο δε μπορεί να στηριχθεί στη βεβαίωση του εντύπου που αναφέρει τα δικαιώματα του προσφεύγοντος, σύμφωνα με την οποία ο προσφεύγων είχε ενημερωθεί για το δικαίωμα σιωπής του (βλέπε παράγραφο 14 ανωτέρω).

60. Τέλος, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παρούσας υπόθεσης ήταν η ηλικία του προσφεύγοντος. Παραπέμποντας στο σημαντικό αριθμό κειμένων του διεθνούς δικαίου που αφορούν τη νομική συνδρομή των ανηλίκων υπό αστυνομική κράτηση (βλέπε παραγράφους 32-36 ανωτέρω), το Δικαστήριο τονίζει τη θεμελιώδη σημασία της δυνατότητας πρόσβασης σε δικηγόρο όταν ο κρατούμενος από την αστυνομία είναι ανήλικος.

61. Όμως, στην παρούσα υπόθεση, όπως εξηγήθηκε ανωτέρω, ο περιορισμός του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο ήταν συστηματικός και εφαρμοζόταν σε κάθε πρόσωπο υπό αστυνομική κράτηση, ανεξάρτητα από την ηλικία του, για αδικήματα της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Κρατικής Ασφαλείας.

62. Συμπερασματικά, παρ' όλο που ο προσφεύγων είχε τη δυνατότητα να αμφισβητήσει τα αποδεικτικά στοιχεία εναντίον του κατά τη δίκη σε πρώτο βαθμό και ακολούθως κατά την αναίρεση, η μη δυνατότητα πρόσβασής του σε δικηγόρο κατά την αστυνομική του κράτηση έβλαψε ανεπανόρθωτα τα δικαιώματα υπεράσπισής του.

(γ) Συμπέρασμα

63. Τούτων δοθέντων, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι υπήρξε εν προκειμένω παραβίαση του άρθρου 6 § 3 (γ) της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 6 § 1.

B. Η μη κοινοποίηση της γραπτής εισήγησης του γενικού εισαγγελέα του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου

64. Ο προσφεύγων διαμαρτύρεται ότι η γραπτή εισήγηση του γενικού εισαγγελέα του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου δεν κοινοποιήθηκε σε αυτόν. Επικαλείται συναφώς το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, το οποίο, στο σχετικό του τμήμα, προβλέπει τα εξής :

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικάως (...) υπό δικαστηρίου (...), το οποίον θα αποφασίση (...) επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως.»

1. Η απόφαση του τμήματος

65. Με απόφασή του στις 26 Απριλίου 2007, το τμήμα έκρινε, υπό το φως της πάγιας σχετικής νομολογίας του, ότι η μη κοινοποίηση στον προσφεύγοντα της γραπτής εισήγησης του γενικού εισαγγελέα του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου παραβίασε το δικαίωμά του σε διεξαγωγή της δίκης με εκατέρωθεν ακρόαση των διαδίκων. Κατά συνέπεια, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

2. Οι θέσεις των διαδίκων

66. Οι διάδικοι δεν προέβησαν σε περαιτέρω παρατηρήσεις επί του θέματος.

3. Η κρίση του Δικαστηρίου

67. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, για τους λόγους που το τμήμα υποδεικνύει, το δικαίωμα του προσφεύγοντος σε διεξαγωγή της δίκης με εκατέρωθεν ακρόαση των διαδίκων παραβιάστηκε. Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

68. Το άρθρο 41 της Σύμβασης προβλέπει :

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

1. Οι θέσεις των διαδίκων

69. Ο προσφεύγων ζητάει 5 000 € ως αποζημίωση για υλική ζημία και 10 000 € ως χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη.

70. Η Κυβέρνηση θεωρεί υπερβολικές και απαράδεκτες τις αξιώσεις του προσφεύγοντος.

2. Η απόφαση του Τμήματος

71. Το Τμήμα δεν επιδίκασε καμία αποζημίωση για υλική ζημία στον προσφεύγοντα, θεωρώντας ότι οι ισχυρισμοί του δεν αποδείχθηκαν. Έκρινε εξάλλου ότι η διαπίστωση της παραβίασης συνιστούσε αφ' εαυτής επαρκή δίκαιη ικανοποίηση του προσφεύγοντος για κάθε ηθική βλάβη που τυχόν υπέστη.

3. Η κρίση του Δικαστηρίου

72. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι η πιο κατάλληλη μορφή επανόρθωσης μιας παραβίασης του άρθρου 6 § 1 συνίσταται στην επαναφορά του προσφεύγοντος, στο μέτρο του δυνατού, στη θέση που θα βρισκόταν αν η εν λόγω διάταξη δεν είχε παραβιαστεί (βλέπε *Teteriny κατά Ρωσίας*, αρ. 11931/03, § 56, 30 Ιουνίου 2005· *Jeličić κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης*, αρ. 41183/02, § 53, ECHR 2006-XII· και *Mehmet και Suna Yiğit κατά Τουρκίας*, αρ. 52658/99, § 47, 17 Ιουλίου 2007). Το Δικαστήριο θεωρεί ότι αυτή η αρχή πρέπει να εφαρμοστεί και στην παρούσα υπόθεση. Κρίνει κατά συνέπεια ότι η πιο κατάλληλη μορφή επανόρθωσης θα ήταν, εφόσον ο προσφεύγων το ζητούσε, η επανάληψη της δίκης με σεβασμό στις απαιτήσεις του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Gençel κατά Τουρκίας*, αρ. 53431/99, § 27, 23 Οκτωβρίου 2003).

73. Κατά τα λοιπά, το Δικαστήριο, αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, επιδικάζει στον προσφεύγοντα 2 000 € ως χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη.

B. Έξοδα και δικαστικές δαπάνες

1. Οι θέσεις των διαδίκων

74. Ο προσφεύγων ζητά 3 500 € για έξοδα και δικαστικές δαπάνες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και του τμήματος, χωρίς να υποβάλλει κανένα σχετικό δικαιολογητικό. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο προσφεύγων δεν τροποποίησε την αρχική του αίτηση ενώπιον του τμήματος, αλλά υπέβαλε μια αίτηση δικαστικής αρωγής για τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

75. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι το αίτημα δεν τεκμηριώνεται.

2. Η απόφαση του Τμήματος

76. Το τμήμα επιδίκασε 1 000 € στον προσφεύγοντα για έξοδα και δικαστικές δαπάνες.

3. Η κρίση του Δικαστηρίου

77. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι είχε παρασχεθεί στον προσφεύγοντα δικαστική αρωγή για τα έξοδα και τις δικαστικές δαπάνες ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης. Συνεπώς, πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν μόνο τα έξοδα και οι δικαστικές δαπάνες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και του τμήματος.

78. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης προϋποθέτει ότι έχει αποδειχθεί ότι αυτά είναι πραγματικά, αναγκαία και εύλογα ως προς το ύψος τους. Επιπροσθέτως, τα έξοδα μπορούν να επιστραφούν μόνο κατά το μέτρο που σχετίζονται με τη διαπιστωθείσα παραβίαση (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Beyeler κατά Ιταλίας* (δίκαιη ικανοποίηση) [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], αρ. 33202/96, § 27, 28 Μαΐου 2002, και *Sahin κατά Γερμανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], αρ. 30943/96, § 105, ECHR 2003-VIII).

79. Τούτων δοθέντων, το Δικαστήριο επιδικάζει στον προσφεύγοντα το ποσό που το τμήμα του είχε ήδη επιδικάσει, δηλαδή 1 000 €.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

80. Το Δικαστήριο κρίνει σωστό να υπολογίσει το ύψος των τόκων υπερημερίας με βάση το επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΟΜΟΦΩΝΑ :

1. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 3 (γ) της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 6 § 1, λόγω μη παροχής νομικής συνδρομής στον προσφεύγοντα κατά την κράτησή του από την αστυνομία·
2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης, λόγω της μη κοινοποίησης στον προσφεύγοντα της γραπτής εισήγησης του γενικού εισαγγελέα του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου·
3. *Αποφαίνεται*
 - (α) ότι το καθ' ου η προσφυγή Κράτος πρέπει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, εντός τριών μηνών, τα ακόλουθα ποσά, που πρέπει να μετατραπούν σε τουρκικές λίρες στις τιμές της ημερομηνίας διακανονισμού :
 - α. 2 000 € (δυο χιλιάδες ευρώ) λόγω ηθικής βλάβης, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος επί του ποσού αυτού·
 - β. 1 000 € (χίλια ευρώ) λόγω εξόδων και δικαστικών δαπανών, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται από τον προσφεύγοντα ως φόρος επί του ποσού αυτού·
 - (β) ότι από την παρέλευση της προθεσμίας αυτής των τριών μηνών και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα αυξάνονται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες·
4. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στα αγγλικά και τα γαλλικά και στη συνέχεια απαγγέλθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Μέγαρο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο Στρασβούργο, στις 27 Νοεμβρίου 2008.

Vincent Berger
Νομικός σύμβουλος

Nicolas Bratza
Πρόεδρος

Επισυνάπτονται στην παρούσα απόφαση, σύμφωνα με τα άρθρα 45 § 2 της Σύμβασης και 74 § 2 του κανονισμού του Δικαστηρίου, οι ακόλουθες χωριστές γνώμες :

- (α) συγκλίνουσα γνώμη του δικαστή Bratza·
- (β) κοινή συγκλίνουσα γνώμη των δικαστών Ροζάκη, Spielmann, Ziemele και Lazarova Trajkovska·

(γ) συγκλίνουσα γνώμη του δικαστή Zagrebelsky, την οποία συνυπογράφουν οι δικαστές Casadevall και Türmen.

N.B.
V.B.

Οι χωριστές γνώμες δε μεταφράστηκαν, αλλά περιλαμβάνονται στο επίσημο αγγλικό και/ή γαλλικό κείμενο της απόφασης, το οποίο είναι διαθέσιμο στη βάση δεδομένων HUDOC της νομολογίας του Δικαστηρίου.

© Συμβούλιο της Ευρώπης/Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2013.

Οι επίσημες γλώσσες του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι τα αγγλικά και τα γαλλικά. Η παρούσα μετάφραση δε δεσμεύει το Δικαστήριο ούτε το Δικαστήριο φέρει ευθύνη για την ποιότητά της. Είναι διαθέσιμη στη βάση δεδομένων HUDOC της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (<http://hudoc.echr.coe.int>) ή σε οποιαδήποτε άλλη βάση δεδομένων με την οποία το Δικαστήριο την έχει μοιρασθεί. Επιτρέπεται η αναπαραγωγή της για μη εμπορικούς σκοπούς υπό τον όρο ότι γίνεται αναφορά στον πλήρη τίτλο της υπόθεσης, καθώς και στην ανωτέρω ένδειξη copyright/ πνευματικών δικαιωμάτων. Για εμπορική χρήση οποιοσδήποτε μέρους αυτής της μετάφρασης παρακαλώ επικοινωνήστε με το publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.

